

Arəstə XUDİYEVA

Azərbaycan Dillər Universiteti

e-mail: areste_xudiyeva@gmail.com

**AZƏRBAYCAN VƏ İNGİLİS EPİK ƏNƏNƏSİNDƏKİ SİLAH (QILINC)
ADLARININ MİFOLOJİ VƏ FOLKLOR SEMANTİKASI**

Xülasə

Anqlo-saks və oğuz epik ənənəsində silahların xüsusi adlar daşması bu tayfaların əski inanclarını və yaşadıkları hərbi-cəngavərlik dövrünün psixikasını özündə əks etdirir. Bu məqalədə əsasən anqlo-saks və oğuz epik ənənəsindəki qılinc adlarının silahın magik gücü, mənşəyi və məziyyəti ilə bağlı mifoloji və folklor semantikasi öyrənilir. İngilis və Azərbaycan xalqının silaha adverməsinin tipoloji xüsusiyyətləri nəzərdən keçirilir. Oğuzlarda silah (qılinc) kultunun mövcudluğunun epik mətlərdə silahın xüsusi ad daşması ilə yanaşı, qılınca and içmədə, silahla davranışda və silaha müraciətdə təzahür etdiyi vurğulanır.

Açar sözlər: Azərbaycan folkloru, ingilis folkloru, anqlo-saks epik ənənəsi, silah adları, mifoloji qılınclar, advermə.

Areste XUDİEVA

**MYTHOLOGICAL AND FOLKLORE SEMANTICS OF THE NAMES
OF WEAPON (SWORD) IN AZERBAIJAN AND ENGLISH
EPIC TRADITION**

Summary

In the Anglo-Saxon and Oghuz epic traditions, weapons bear special names, reflecting the ancient beliefs of these tribes and the psyche of the military-knightly period in which they lived. This article mainly studies the mythological and folklore semantics of the names of swords in the Anglo-Saxon and Oghuz epic traditions in connection with the magical power, origin and merit of the weapon. It is emphasized that the existence of the cult of weapons (swords) in the Oghuzs, in addition to the special name of the weapon in the epic texts is manifested in swearing by the sword, handling weapons and the use of weapons.

Keywords: Azerbaijani folklore, English folklore, Anglo-Saxon epic tradition, names of weapons, mythological swords, naming.

Аресме ХУДИЕВА

**МИФОЛОГИЧЕСКАЯ И ФОЛЬКЛОРНАЯ СЕМАНТИКА
НАИМЕНОВАНИЙ ОРУЖИЯ (МЕЧА) В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ И
АНГЛИЙСКОЙ ЭПИЧЕСКИХ ТРАДИЦИЯХ**

Резюме

В англо-саксонской и огузской эпических традициях собственные имена оружий отражают в себе древние верования и психику военно-рыцарского периода этих племен. В данной статье, в основном, изучается мифологическая и фольклорная семантика оружия, связанная с магической силой, происхождением и достоинством имен мечей в англо-саксонской и огузской эпических традициях. Также рассматриваются типологические особенности наименований оружия у английского и азербайджанского народов. Наличие культа оружия (меча) у огузов, наряду с собственным именем у оружия в эпических текстах, отмечается в выражении клятвы на мече, обращения с оружием и отношения к оружию.

***Ключевые слова:** азербайджанский фольклор, английский фольклор, англо-саксонская эпическая традиция, наименования оружия, мифологические мечи, наименования*

Giriş. İstər Azərbaycan, istər ingilis eposunda qəhrəmanı xarüqələdə silahsız təsəvvür etmək mümkün deyildir. Bu xalqların epik qəhrəmanının silah-sursatı içərisində qılinc xüsusilə diqqəti cəlb edir. Dastanlarda qılinc adı silahdan çox cəngavərin yoldaşı, bədənin ayrılmaz bir üzvü, onun mövcudluğunun, təhlükəsizliyinin, qələbəsinin rəmzi və hakimiyyətinin rəmzi kimi təsvir olunur. Qılınca hörmətlə yanaşılır, ona “Zülfüqar” (Peyğəmbərin Əliyə verdiyi qılinc, “Dədə Qorqud”), “Misri qılinc” (“Koroğlu”) “Ekskalibur” (ing. Excalibur, Kral Arturun qılincı) “Durendal” (Karlin Rolanda verdiyi qılinc, “Roland haqqında nəğmə”), “Joyeuse” və ya “Joyeus” (Çarleməndin qılincı) kimi adlar verilir, bahalı daş-qaşla bəzədilir. Burada onu da qeyd edək ki, ingilis epik nəğmələrində qəhrəmanın silahına atdan daha çox önəm verilir. Bəzən qəhrəmanları atı xüsusi adlar daşımadığı halda (məsələn “Beowulf”da olduğu kimi), onları silah-sursatının xüsusi adları mövcuddur.

Epik mətnlərdəki qılinc adlarının mif və folklor semantikasi. Skandinav-german miflərində tanrıların Qunqnir, Myolnir adlı məşhur nizə və çəkilərinin olduğu haqqında məlumatımız olsa da, onların sonrakı xələfləri anqlo-saksonlar əsasən qılınca xüsusi adlar verir, onu digər silah-sursatdan fərqləndirirdilər. İngilis folklorunda ən məşhur qılinc – Kral Arturun qılincı Ekskalibur (ing. Excalibur) adlanır. Bu ad əslində Uels mənşəli “Caledfwich” sözünün təhrif olmuş forması

sayılır və “döyüşdə parçalayan” (qədim uelscə caled – “döyüş”, bwich – “parçalamaq”, “ayırmaq”, “bölmək” deməkdir) mənasını verir (2, 64-65). Ekskalibur su ilahəsinə məxsusdur və göldə, suların dibində giz. Sehrbaz Merlin onu ələ keçirib Artura gətirir. İngilis eposuna görə “ilahi” qılınc hakimiyyət simvoludur və onun sahiblənen şəxs kral olmağa haqq edən yeganə insandır.

Arturun qılıncı Ekskalibur 30 məşəlin işığından daha artıq parlaqdır, heç bir qalxan, dəbilqə ondan insanı qoruya bilməz. Qeyri-adi parlaqlıq silahın magik xarakterindən xəbər verən elementdir. Qədim german-skandinav miflərində rastlaşdığımız Anqurva və ya Engervadel adlı qılıncın üzərindəki sehli runik yazı, əfsanəyə görə, savaşı vaxtı birdən-birə parlayıb işıq saçmış.

İngilislərin epik ənəsində sehrlili, əzəldə tanrılara məxsus qeyri-adi qılınclarla bağlı məlumatlar böyük ölçüdə onları əcdadları german-skandinav tayfalarının inamlarının əks-sədası idi. Siqurdun qılıncı tanrı Odinin müqəddəs alma ağacına sancdığı qılıncın parçalarından düzəldilmiş Qram adlı qılınc idi. Bu qılıncı ağacın gövdəsindən çıxarmağa yalnız Siqurdun atası Siqmundun gücü çatmışdı və sonralar o, bu qılıncı əjdahanı öldürmüşdü (11, 100-101)

Bəzi mifik german-sakandinav qılıncıları özbaşına döyüşür və adam qanı tökmədən öz qınını geri qaydırmamış. Məsələn, Freyrin qılıncı Hundingbana düşmənlə öz-özünə döyüşürdü. “Kitabi-Dədə Qorqud” da qınsız qılınc Basatla öz-özünə döyüşür. Bu Təpəgözün qılıncıdır ki, sonra Basat onu ələ keçirib, Təpəgözün boynunu vurur:

Təpəgöz dedi: “Sənə ölüm yoxmuş! O mağaranı görürsənmi?”. Basat dedi: “Görürəm!”. Dedi: “Orada iki qılınc var: biri qınlı, biri qınsız. Mənim başımı o qınsız qılınc kəsər. Get, götür, mənim başımı kəs!”. Basat mağara qapısına getdi. Gördü bir qınsız qılınc durmadan enir qalxır. Basat fikirləşdi: “Bununla ehtiyatlı olmalıyam!”. Öz qılıncını çıxardı, qarşısına tutdu. Qılıncı iki para oldu. Getdi, bir ağac gətirdi, qılıncın qabağına tutdu. Onu da iki para eylədi. Sonra yayını əlinə aldı. Oxla o qılınc asılan zənciri vurdu. Qılınc yerə düşüb kömüldü. Öz qılıncını qınına qoydu. həmin qılıncın dəstəyindən bərk tutdu (4, 241)

Qılıncın insanı cəzalandıra biləcəyi inamına “Kitabi-Dədə Qorqud”da başqa boyda da rast gəlirik. Belə ki, Bamsı Beyrəyin əsir edildiyi epizodda kafir qızına öz vətəninə qayıtdıqdan sonra gəlib onunla evlənəcəyi barədə verdiyi andda bu əhdini pozarsa öz qılıncının onu doğruya biləcəyi qeyd olunur:

“Qız Beyrəyə aşiq olmuşdu, ona görə də dedi: “Əgər səni örkənlə hasardan aşağı sallasam, sağ-salamat ata-ananın yanına getsən, məni burda gəlib halalıqla alarsanmı? Beyrək and içdi: “Oğuz yurduna salamat çatsam, gəlib səni halalıqla

almasam qılıncıma doğranım! Oxuma sancılım! Yer kimi çatlayım, torpaq kimi sovrulum!” Qız da örkən gətirib, Beyrəyi hasardan aşağı sallandırdı” (4, 212).

Azərbaycanda qılınc kultuna tapınma ilə bağlı məlumatlara hələ orta əsr ərəb mənbələrində rast gəlirik. Məsələn, Əbu Həmid əl-Qərnati “Əl-mürib ən bad əcaib əl məğrib” (XII əsr) əsərində Qafqaza səfəri zamanı yerli əhalidən eşitdiyi bir əhvalat nəql edir. Orada deyilir ki, ərəb sərkərdəsi Məsləmə ibn Əbdül Malik Dərbənd və ətraf əraziləri xəzərlərdən alıb burada İslamı bərqərar edəndən sonra öz qılıncını İslamın yenilməzliyi və mühafizəsinin simvolu kimi burada qoyub getmişdi. Bu qılınc şəhərdən kənarda bir təpə üzərində bütöv qaya parçası üzərində yonulmuş mehrabda saxlanılmış. Qılıncı qınından çıxarıb mehrabın divarına söykəyiblərmiş. Bura onu ziyarət etməyə çoxlu adamlar gəlirmiş. Ziyarətçilər mütləq ağ parçadan paltar geyinməli imişlər, əgər kimsə rəngli paltarda gəlsəymiş, elə külək və yağış başlayırmış ki, az qalırmış ətraf kəndlər məhv olsun. Buna görə də bu təpəyə gedən yollarda qarovulçular quyurmuşlar ki, əynində rəngli paltar olan adamları ziyarətgaha buraxmasınlar” (10, 24-25). Bu rəvayət bir az fərqli variantlarda sonrakı bəzi ərəb mənbələrində də verilib.

Onu da qeyd edək ki, Məsləmə ibn Əbdül Malik Azərbaycan və Dağıstan xalqlarının folklorundakı Əbu Müslimin tarixi prototipi hesab olunur.

Bu rəvayətdə sözü gedən qılınc ziyarətgahının yağış və küləklə bağlı detalları diqqət çəkir. Azərbaycan folklorunda ildırımın Şahi-mərdan Həzrət Əlinin qılıncı hesab olunması da çox güman bu qəbildən təsəvvürlərə bağlıdır.

Demək lazımdır ki, Koroğlunun Misri qılıncının arxaik semantikasının qədim Şərqdə çox geniş yayılmış Günəş tanrısı Mitra ilə əlaqələnməsi onu həyat və törənişlə bağlasa da, epik planda bu qılınc İslam dini dəyərləri uğrunda çalınan qılıncdır. Eyni şəkildə ingilis eposunun qəhrəmanı Beovulfun qılıncı da xristianlığın düşmənlərinə, şərə, Allaha və insanlara asi olan İblisə qarşı çalınan qılıncdır. Azərbaycan və digər bir sıra xalqların folklorunda olduğu kimi, qılıncın su, yağış, bərkətlə bağlılığı “Beovulf” eposunda da ortaya çıxır. Beovulf dərya dibində yaşayan ifritəni – Qrendelin anasını məhz su dibindən tapdığı qədim qılınc ilə öldürə bilir.

Azərbaycan folklorunda ən məşhur qılıncılardan biri İmam Əliyə aid edilən Zülfiqardır. Ucu iki haçalı təsəvvür edilən bu müqəddəs qılınc (və ya qılıncın hazırlandığı dəmir parçası), rəvayətə görə, Məhəmməd peyğəmbərə Uhud döyüşü ərfəsi (başqa rəvayətə görə Xəndək döyüşü öncəsi) Allahdan Cəbrayıl vasitəsilə nazil edilmiş, o da Zülfiqarı Əli ibn Abu Talibə bağışlamışdır. İmam Əli vəfat edəndən sonra qılınc onun övladlarına – İmam Həsənə, sonra İmam Hüseyinə çatmışdır. Bu qılınc İslamın simvollarından biri kimi məşhurlaşmış, ona sahib olan İslamın, haqqın ən güclü təmsilçisi, mühafizi sayılmışdır. Orta əsrlərdə Osmanlı-

larla Səvəfilər, sonra isə Qacarlar bu qılınca sahib olduqlarını iddia etmişdilər. Azərbaycan şiiələrin dini inamına görə, bu qılinc hazırda qeybə çəkilməmiş 12-ci imam Mehdi Sahib əz-Zamandır.

“Koroğlu” dastanında Koroğlu dəlilərinin qılincı bəzən Zülfıqar adlandırılır:

Bir igidin zətı olsa,
Qolunun qüvvəti olsa,
Meydan görmüş atı olsa,
Zülfıqarı kəskin olu (5, 311).

Hətta Koroğlunun qılincının bir çox hallarda Misri qılinc yox, Zülfıqar adlandırıldığı da müşahidə edə bilirik. Dastanın Anadolu variantlarında da bəzən Koroğlunun əlinə aldığı qılinc Zülfıqar adlanır. Bu qılincin adının bəzən “fəqərə” sözü ilə (Zülfıqar – “fəqərələrin ağası” və ya “ikifəqərəli”) əlaqələndirilməsi göstərir ki, ona müəyyən antropoloji keyfiyyətlər şamil edilmişdi.

Analoji olaraq Arturun su ilahəsindən qalma qılincı Ekskaliburun adının mənasını da yalnız hərbi, döyüş kontekstində yozmaq tam doğru olmazdı. Bu qılinc təkcə öldürmür, həm də həyat verir; onun qını, qəbzəsi insanın yarasını sağladığı həyata qaytarır. Təsədüfi deyil ki, bəzi rəvayətlərdə bu qılinc Kaliburnus (Caliburnus) adlanır ki, bu söz də latıncada “dəmir” mənası verən *chalibis* kəlməsinə bağlanır. Dəmir yealtı aləmin gücünün simvolu kimi miflərdə, oradan da müəyyən obrazlar vasitəsilə eposlarda yer ala bilmişdir. Bəzi alimlər dəmirin qədim türklərdə dünyanı formalaşdıran beş əsas ünsürdən biri olduğunu qeyd edirlər. Türk dastan araşdırmaçısı Füzuli Bayata görə qədim türklərdə dəmirçi kulturu olmuş və dəmir müqəddəs sayılmışdır (1, 158).

Azərbaycanda kəsici dəmir alətlərin şəri qovduğu inamı indi də xalq arasında yaşamaqdadır. Adətən, yeni doğulan və ya gecələr qorxan uşağın balışı, yatağı altına qayçı, bıcaq qoyarmışlar. Çoxsaylı Azərbaycan mifoloji mətlərində insanların cinləri onların bədəninə iynə və ya sancaq taxaraq özünə tabe etməsi və qul kimi işlətməsi barədə məlumatlar yer alır. Cinlər iynəyə toxunmaqdan qorxduqlarından, onları yalnız insan azad edə bilərdi. Azərbaycanın Qarabağ bölgəsi əhalisindən toplanmış bir mifdə deyilir: “Cini tutmağ üçün ya gərək sancağ sancasan üsdünə, ya gərək iynə sancasan. Bu heylə eliyib, gətirib əvinə işdədib. Bir-iki il işdədib. Bu yalvarır ki, məni burax. İynəni çəkəndə deyib ki, maa bir xeyir-dua. Deyib ki, zibilin çox olsun. İndi o tayfanın – həmin Allahverdinin tayfasının qapısında çox zibil olardı. Süpürərdilər, yığardılar, elə hey zibil olardı. Deyirdilər, bu nədi? Deyirdi ki, cin qarğıyıldı. Deyibdi ki, zibilin çox olsun” (8, 21).

“Oğuz kağan” dastanında usta Tömür “damı qızıldan, pəncərəsi gümüşdən, qapısı dəmirdən” olan sirli evin qapılarını açır və buna görə də Oğuz xan ona Ka-

laç adı verir (1, 133). Aydınır ki, “Damı qızıldan, pəncərəsi gümüşdən, qapısı dəmirdən” olan sirli ev üçqatlı dünyanı simvoludur və dəmir dəmir hissə - aşağı dünyanı ifadə edir.

Arturun sehrli qılınca sahiblənməsi və kral olması haqqında rəvayət çox güman ki, vaxtilə hun-german hərbi birliyi dövründə Atillanın dünya hakimiyyəti simvolu olan qılınca sahib olması haqqında rəvayətlərdən qaynaq almışdır. Skiflər, hunlar, göytürklər, oğuzlar qılincı kult səviyyəsinə qaldırır və ona qurbanlar verirdilər. Skiflər döyüşünü dəfn etdikdən sonra qılincını qəbri üzərinə sancmışlar. “Kitabi-Dədə Qorqud”da oğuzların qılınca and içdiyinə şahid oluruq.

Maraqlıdır ki, yerə sancılmış ilahi qılinc və ya qəhrəman qılincı haqqında skif və hunlar dövründən məlum olan və orta əsr ingilis eposundada yer almış motiv Azərbaycan folklorunda da rastımıza çıxır. Qarabağ bölgəsindən toplanmış rəvayətlərdən birində deyilir: “Malik Əjdər gavurlardan döyüşdə yaralanır, onu dəfn eliyillər, qılincin da qoyullar yanına. Yeddi qədəm qəbrdən aralanannan sora məlakələr gəlir, sorğu-sual başlayır. Bular soruşur rəbbin kimdi, firudin, suliddin, ağan kimdi? “Ağan kimdi?” - deyəndə Malik Əjdər əsəbiləşir ki, mən altmış ildi ağamın yolunda qılinc çalırım, sən indi mənə soruşursan ağam kimdi. Qılincı ağamın yolunda qılinc çalırım, indi sən mənə soruşursan ki, ağan kimdi. Qılincı məlakələrin dalınca atanda gedif sapına kimi batır torpağa. Yeddi qədəm qəbrdən uzaqlaşanda Əli əleyhsalam gülümsünür. Ətrafında olan adamlar ürəylərinnən keçirillər ki, Malik Əjdər kimi sərkərdə ölüf, qəbirdən hələ təzə aralaşmış Cənab Əli gülür. Biz ölsək, bizi heş vejinə almyajax. Bunu Cənab Əli bilir, camahata əmr eliyir ki, qaydın qəbri açın. Baxıllar ki, qılinc qəbrin ayağ tərəfindən torpağa qədər işdiyif” (9, 43-44).

Maraqlıdır ki, Azərbaycan dastanlarında çox vaxt qılinc səmavi qüvvələrlə bağlı olur. Məsələn, Koroğlunun ildırım parçasından hazırlanmış Misri qılincinin adı Mitra tanrısına bağlanılır. Mitraya pərəstiş isalamdan öncə qədim Şərqdə geniş yayılmışdı. Günəşlə bağlı tanrı olan Mitranın adının Avesta dilində “mehr”, “bağlılıq”, “dostluq” kimi mənalar verdiyini nəzərə alsaq, bu adın “Koroğlu” kimi qəhrəmanlıq və hərbi ruhlu dastanda silaha verilməsi ilk baxışdan təəccüblü gələ bilər. Amma məsələ burasındadır ki, Mitra sonralar qələbə hamisi kimi tanınmış və antik dövr Avropada və Şərqdə hərçilər arasında bu şəkildə populyarlaşmışdı. Görkəmli folklorşünas alim Məmmədhüseyn Təhmasib yazır: “Bir sıra dastanlarımızda qəhrəmanların qılincı Misri qılinc adlanır. Lakin, ümumiyyətlə, bu qılinc Koroğluya məxsusdur. Koroğlunu hətta Misri qılincsiz təsəvvür etmək mümkün belə deyildir. Qıratsız, bir də Misri qılincsiz Koroğlu Koroğlu deyil, kor kişinin oğludur. Bu qılincin nə üçün belə adlandırılmasının səbəbini aydınlaşdırın izahata

heç bir yerdə rast gəlməmişik. Bəzi mütəxəssislər belə fikirdədirlər ki, bu qılınc Misirdən gətirilmiş olduğu üçün belə adlanır (12, 153).

Arxeoloji tapıntılara əsaslanıb onu da deyə bilərik ki, meteorit parçalarından qılınc və ya xəncər hazırlanması hələ qədim Misirdə mövcud olmuşdur. Onların bəzi nümunələri firon qəbirlərindən aşkar edilmişdir və bu, həmin silahlara hansı dərəcədə dəyər verildiyindən xəbər verir. Bu tip qılınclar barədə informasiya real əsaslara dayanılı olub, ağızdan-ağıza ötürülə də bilərdi. Sözsüz ki, bu informasiya onlarla bağlı inancları, mifləri və s. heç vaxt kənara atmırdı. Əksinə onlar folk-lorda obrazlaşaraq daha əlavə məziyyətlər kəsb edirdilər.

M.Təhməsinin də eposdakı Misri kəlməsini Mitr-Mehrlə bağlamağı daha doğru hesab etmişdir: “Mitr-Mehr eyni zamanda həm də müharibə, qələbə məbudu olmuşdur... Bu söz əslində “Mitr”dən daha çox “Misr” şəklində oxunmuş, deyilmiş, yaxud “Mitr”dən başqa “Misr” kimi də oxunur, deyilir, oxunmuş və tələffüz edilmişdir. Ən maraqlısı odur ki, yuxarıda adı çəkilmiş “Mehr dastanı”na görə Misr-Mitr-Mehr, əslində çaxmaq daşından əmələ gəlmişdir. Mifoloji lüğət müəllifinə görə isə o, qayadan doğulmuşdur. “Koroğlunun da Misri qılıncı belə bir ildırım daşdan qayrılmışdır! Bütün bunları nəzərə aldıqda, istər-istəməz belə bir ehtimal ortaya çıxır ki, Misri qılınc həm daşdığı ada, həm də malik olduğu mənə, məzmun, keyfiyyət və s. görə “Mehri qılınc”, yəni Mehri layiq, Mehri məxsus ədalət qılıncı deməkdir” (12, 155-156).

İldırım qılınc obrazı digər Şərqi xalqlarının, məsələn, ərəblərin dastanlarında – sirələrdə də rast gəlinir və güman ki, ildırımın tanrılaşdırılması kimi yaygın ibtidai dini təsəvvürlərin qalıdır. “Sirat-Əntərə”də deyilir ki, çox qədim zamanlarda ərəb tayfalarının məskunlaşdığı torpaqlarda Həssan adlı bir padşah varmış. Onun çox sevimli bir dəvəsi varmış. Bir gün Həssan öz mal-qarasına baxmağa gedir və sevimli dəvəsini heyvanların arasında görmür. Çobandan dəvəni soruşurlar və o da belə məlumat verir ki, bir gün dəvə sürüdən ayrılıb səhraya qaçıbmış. Çoban onu uzun müddət qovur, tuta bilmir, axırda yorulur, yerdən alov kimi işıq saçan qara bir daş görür və onu götürüb dəvəyə atır. Daş dəvəyə dəyən kimi dəvə yıxılır və həmin anda ölür. Çoban gəlib yaxından baxanda görür ki, dəvənin qarnında daşın dəydiyi yerdə böyük bir dəlik açılıb. Həssan dəvəyə və daşa baxmaq istəyir. O, müdrik adam olduğu üçün anlayır ki, bu səma daşdır, ona görə də onu ustalara verib qılınc hazırlamalarını əmr edir. Qılınc “Əz-Zami” (ərəbcədə “Susamış”) adı verirlər (13, 125).

German xalqlarının miflərindəki Atveyq, Kuxilin adlı əfsanəvi qılıncları da döyüş üçün susamış qılınclar kimi təsvir olunurdular, hətta bu qılınclar döyüş ərfə-sində səslənir, nəğmə oxuyurlar. Göründüyü kimi, xalqların tarixindəki “qəhrəmanlıq dövrünün” əfsanəvi qılıncları folklor aspektində tipoloji bənzərliklərə sahibdirlər.

“Kitabi-Dədə Qorqud” və “Koroğlu” dastanlarında qılınclar anqlo-sakson və ya skandinav-german epik ənənələrində olduğu kimi “döyüş mahnısı” oxumasalar da, onların da öz xasiyyəti (“suyu”) var:

İraqdı mənzilim, uzaqdı ara,
Suyu çox sərt ola, irəngi qara,
Yarı çılxa polad, yarı nalpara,
Qara əqrəb kimi zəhrimar ola (6, 320).

Və ya:

Mərd igidlər çəkər hoyu,
Kəskindi şəmşirin suyu,
Sizsiz Koroğlunun oyu,
Xocam, səni səfa gördük (7, 102).

Bəhrüz Həqqi bir “Koroğlu” rəvayətinə dayanaraq qeyd edir ki, Misri qılınc elə xarüqəladə qüvvəyə malik imiş ki, iki gözü olmayan qəhrəmanın düşməni üzərində qələbəsinə təmin edə bilirmiş (3, 161). Bu da bizi yenidən, qəhrəmanın qolunun gücünə ehtiyac duymadan “öz-özünə döyüşə bilən qılınc”la bağlı təsəvvürlərə qaytarır.

Nəticə. Göründüyü kimi, oğuzlar və germanlar, o cümlədən anqlo-saksonlar qılınca müəyyən animistik xarakterli cizgilər şamil etməklə yanaşı, onu tanrılar aləmi, sakral aləmlə əlaqələndirirdilər. Bir çox Azərbaycan və ingilis epik qəhrəmanlıq nəğmələrinin qəhrəmanlarının qılıncı tanrıların və ya müqəddəslərin möcüzəvi yolla onlara çatmış qılıncları idi. İngilis və Azərbaycan epik qılınc adları da bu animistik inancların izlərini böyük ölçüdə özündə əks etdirir.

QAYNAQLAR

1. Bayat F. Oğuz epik ənənəsi və “Oğuz kağan” dastanı. Bakı: Sabah, 1993.
2. Bromwich R., Simon-Evans D. Culhwich and Olwen. An Edition and Study of the Oldest Arthurian Tale. Cardiff: University of Wales Press, 1992, pp.64-65.
3. Həqqi B. “Koroğlu”: tarixi –mofoloji gerçəklik. Bakı: Nurlan, 2003.
4. “Kitabi-Dədə Qorqud” ensiklopediyası, I kitab. Bakı: Yeni Nəşrlər Evi, 2000.
5. Koroğlu. Tərtib edən: M.H.Təhmasib. Bakı: Azərnəşr, 1965.
6. Koroğlu. Tərtib edənlər: İ.Abbaslı, B.Abdulla. Bakı: Lider, 2005.
7. Koroğlu. Paris nüsxəsi (çapa hazırlayan, ön söz qeyd və şərhlərin müəllifi İ.Abbaslı). Bakı: Ozan, 1997.

8. Qarabağ: folklor da bir tarixdir, III c. Bakı: Elm və Təhsil, 2012.
9. Qarabağ: folklor da bir tarixdir, IV c. Bakı: Elm və Təhsil, 2013.
10. Путешествия Абу Хамида ал-Гарнати в Восточную и Центральную Европу (1131-1153 гг). Москва: Наука, 1971
11. Сага о Вельсунгах., пер Б. И. Ярхо, М.- Л.: Изд. "Academia", 1934.
12. Təhmasib M. Seçilmiş əsərləri, II c. Bakı: "Kitab aləmi" NPM, 2011.
13. Жизнь и подвиги Антары. Перевод. И. Фильштинского и Б. Шидфар. Москва: Наука, 1968, 455 с.

Daxilolma tarixi: İlkin variant 12.04.2021

Son variant 30.04.2021